

Короткий

СЛОВНИК-ДОВІДНИК

МЕТОДИСТА

Авторитет педагога - загально визнана учнями значущість чеснот учителя і сила його виховного впливу, що ґрунтується на цьому. До числа цих чеснот належать високі моральні якості, ерудованість, педагогічна майстерність, уміння пов'язувати теорію з практикою, суспільні ідеали.

Від справжнього авторитета педагога слід відрізнити псевдоавторитет, який може набувати різноманітних форм: авторитетного пригнічення, резонерства, зверхності, удаваної доброти тощо.

Акредитація (від. лат. *accredo* - довіряю) - 1) У міжнародному праві - сукупність дій, пов'язаних із призначенням і вступом на посаду глави дипломатичного представництва або постійного представника держави при будь-яких міжнародних організаціях. 2) В освіті - офіційне визнання права навчального закладу діяти на рівні державних вимог і стандартів.

Активізація пізнавальної діяльності учнів - застосування викладачем спеціальних методичних засобів з метою стимулювання, приведення в діяльний стан інтелектуальних, моральних та фізичних сил учнів для досягнення конкретної мети.

Активізація пізнавальної діяльності учнів пов'язується з проблемним навчанням, розвитком в учнів здатності під час вивчення навчального матеріалу ставити проблемні запитання, визначати завдання. Важливими передумовами успішної роботи в цьому напрямі є здійснення навчального процесу з урахуванням рівня розвитку учнів, емоційної атмосфери навчання.

Альтернатива (від. лат. *alterno* - чергую, змінюю) - необхідність вибору між двома можливостями, що включають одна одну. У педагогіці та загальній психології - метод дослідження: результати експерименту поділяють на два протилежні класи (норма та ненорма, наявність факту та відсутність його). Як метод використовують у педагогічній соціології та соціальній психології в масових обстеженнях, результати яких опрацьовують на основі математично-статистичних прийомів.

Аналіз уроку - докладний розбір уроку щодо його змісту, побудови, використаних прийомів, методів. Здійснюється керівником навчального закладу, інспекторами управлінь, відділів народної освіти, головами методичних комісій і об'єднань, педагогами.

Найзагальнішою є така схема аналізу уроку: загальні відомості про урок; тип і структура уроку; зміст уроку; методи і прийоми навчання на уроці; поведінка учнів; поведінка викладача; результати уроку; висновки і пропозиції. Ця схема орієнтовна, її можна застосовувати цілком або частково, залежно від мети відвідування й аналізу уроку.

Атестація (від. лат. *attestatio* - посвідчення, підтвердження) - визначення кваліфікації спеціаліста, рівня його професійних знань, практичного досвіду, необхідних для виконання конкретних службових обов'язків.

Атестація педагогічних працівників - визначення їх відповідній посаді, рівню кваліфікації, залежно від якого та стажу педагогічної роботи їм встановлюють кваліфікаційну категорію, тарифний розряд оплати праці, присвоюється педагогічне звання.

Атестація навчального закладу - підтвердження державою здатності його до проведення навчально-виховного процесу на рівні державних стандартів. Атестація є передумовою ліцензування і гарантує право на видачу

вищим закладам освіти державного або визнаного державою документа про освіту згідно з атестованим статусом, а також право на бюджетне фінансування відповідно до чинного законодавства.

База даних - 1) Сукупність інтегративних даних, організованих за певними правилами, що передбачають загальні принципи їх опису, зберігання, поновлення і маніпулювання ними, 2) Структурована сукупність даних, що за безпечує адекватну модель предметної галузі при мінімальному надлишку цих даних. База даних відображає інформацію про об'єкти і відношення між ними.

База знань - сукупність формалізованих знань про предметну галузь, які подаються у вигляді фактів і правил, що виражають евристичні знання про методи розв'язання завдань у певній предметній сфері. База знань є складовою частиною інтелектуальних, зокрема експертних, систем.

Базовий навчальний план - документ, в якому подано зміст освіти як цілого через перелік навчальних предметів, котрі вивчають у школі; встановлено порядок їх вивчення за роками із зазначенням кількості відведених для цього годин на тиждень; визначено тижневе навантаження учнів кожного класу (як мінімальне - обов'язкове для кожного учня, так і сумарну кількість навчальних годин, що фінансуються державою).

До структури базового навчального плану входять інваріантна (державний компонент) і варіативна (регіональний, шкільний компоненти) частини.

В інваріантній частині визначено обов'язкові для вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предмети, що мають забезпечити досягнення обов'язкового освітнього рівня кожним випускником школи.

У варіативній частині передбачено розширення й поглиблення змісту загальноосвітньої підготовки школярів, забезпечення їхнього індивідуального розвитку шляхом визначення годин на вивчення предметів і курсів, які учні мають обрати понад пропонувані в інваріативній частині, а також години, відведені на необов'язкові (факультативні) заняття за інтересами.

Батьківські збори - одна з форм зв'язку шкіл та інших закладів освіти з батьками і пропаганди серед них педагогічних знань. Проводять класні й загальношкільні батьківські збори. На них батьків знайомлять з планами навчально-виховної роботи школи, класних керівників; батьки одержують інформацію про стан успішності й дисципліни дітей, обговорюють проблеми допомоги навчальному закладу в організації дозвілля дітей, їхнього трудового виховання тощо.

Бесіда - метод навчання, при якому викладач, спираючись на здобуті учнями знання та досвід, ставлячи запитання, підводить їх до розуміння і засвоєння нових знань, повторення і перевірки навчального матеріалу. Бесіда як метод навчання застосовується на уроках усіх типів. Залежно від конкретних завдань і змісту навчального матеріалу розрізняють бесіди повідомлювальні, евристичні, відтворювальні.

Блочно-модульна система організації навчального матеріалу - форма навчання, що використовується під час створення навчально-програмної документації для підготовки мобільних робітничих кадрів і диференціації професійної освіти відповідно до потреб ринку праці. Загальна схема змісту навчально-програмної документації за блочно-модульною системою містить блоки, модулі, модульні одиниці (предмети), теми.

Блок - завершений інформаційний елемент, обмежений метою навчання.

Він містить навчальний матеріал, що визначає єдиний рівень змісту професійного навчання зі спеціальності, професії, групи професій, і має використовуватися в усіх формах підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації робітників.

Професійний блок - навчальний матеріал, спільний для групи спеціальностей (професій), він розкриває систему знань про наукові основи техніки, технології, організації праці і практичні вміння, що відповідають певному виду діяльності (або виробництва).

Спеціальний блок містить навчальний матеріал, що доповнює зміст професійного блоку для формування знань, навичок і вмінь з урахуванням спеціалізації з конкретного фаху.

Варіантно-модульна структура програмно-методичної документації - один з підходів до Проектування навчальних програм для підготовки робітників широкого профілю в професійних навчальних закладах. Здійснюється за допомогою структурних елементів макрорівня (блоків, модулів), зміст яких розкривається на рівні тем з виробничого навчання і спеціальних предметів.

Структурування змісту професійної освіти на блоки й модулі дає змогу за допомогою комплекту таких структурних елементів проектувати навчальні програми, що реалізують конкретні цілі навчання.

Навчально-програмна документація, розроблена на блочно-модульній основі, забезпечує мобільність підготовки робітничих кадрів і диференціацію професійної освіти відповідно до потреб ринку праці.

Варіативний компонент змісту освіти - складова базового навчального плану, що формується регіоном або школою і відображає потреби регіону, враховує інтереси вихованців, можливості педагогічного колективу закладу освіти.

Випереджальне навчання - організація попереднього вивчення найскладнішого для учнів матеріалу заздалегідь до проходження його за навчальною програмою (пропедевтичне ознайомлення з поняттями майбутньої теми, опрацювання опорних понять тощо). Створює сприятливі умови для оволодіння складним матеріалом учнями, які мають труднощі у навчанні.

Виробнича діяльність закладів профтехосвіти - специфічний бік економічної діяльності закладів профтехосвіти різного типу, що полягає у виробленні та реалізації певної кількості продукції у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, навчальних дільницях тощо.

Виробнича діяльність закладів профтехосвіти - важливий чинник поліпшення якості професійно-практичної підготовки учнів та істотне джерело отримання позабюджетних коштів, що спрямовуються на розвиток навчально-матеріальної бази, оплату праці учнів тощо.

Відкритий урок - урок, на якому присутні інші викладачі та запрошені особи. Відкритий урок проводять кваліфіковані викладачі з складних або недосить розроблених у методиці тем навчальної Програми з метою поширення найефективніших прийомів навчально-виховної роботи. Відкриті уроки сприяють упровадженню досягнень педагогічної науки в практику, популяризації передового педагогічного досвіду, підвищенню кваліфікації учителів.

Гуманізація навчання - організація навчання з максимальним

урахуванням індивідуальності дитини; створення сприятливих умов для розвитку духовних цінностей усіх учасників навчально-виховного процесу,

Державна атестаційна (кваліфікаційна) комісія - комісія, створена у навчальному закладі для перевірки науково-теоретичної та практичної підготовки випускників, присвоєння їм відповідного освітнього рівня (кваліфікації), видання державного документа про освіту (кваліфікацію). Розглядає пропозиції щодо поліпшення якості освітньо-професійної підготовки спеціалістів. Державна комісія створюється як єдина для денної (стаціонарної), вечірньої, заочної форм навчання та екстернату з кожної спеціальності.

Дидактика - частина педагогіки, що розробляє теорію освіти і навчання, виховання в процесі навчання. Дидактика науково обґрунтовує завдання і зміст освіти, досліджує закономірності, принципи, методи та організаційні форми навчання.

Дидактична структура уроку - сукупність складових елементів Побудови уроку, послідовність і кількість яких визначається навчальною метою уроку, віковими особливостями дітей, специфікою предмета. Забезпечує непрямованість і завершеність уроку.

Дипломна робота - самостійна письмова робота, яку виконую учні під час закінчення навчального закладу; одна з форм перевірки їхньої готовності до постійної роботи за фахом. Захист дипломної роботи відбувається перед спеціальною комісією.

Дипломний проект - випускна робота учня вищого професійного училища, на підставі виконання якої державна атестаційна комісія розв'язує питання про присвоєння кваліфікації.

Мета дипломного проектування - систематизувати, розширити і зміцнити теоретичні знання учнів, сформувати навички самостійного розв'язання завдань

Дискусія в навчанні - метод навчання, який передбачає організацію спільної мовної діяльності з метою пошуку ефективного розв'язання певної проблеми.

Дистанційне навчання - форма навчання, коли спілкування між вчителем і учнем відбувається за допомогою листування, магнітофонних, аудіо- та відеокасет, комп'ютерних мереж, кабельного та супутникового телебачення, телефону чи телефаксу тощо.

Диференціація (фр. differentiation, лат. differentia - різниця) - поділ, розчленування цілого на окремі якісні частини, форми і ступені.

Диференційоване навчання (від лат. differentia - різниця) - розподіл навчальних планів і програм, виокремлення і посилення провідних, профільюючих навчальних предметів, що не суперечить принципу єдиної школи, оскільки при цьому забезпечуються встановлені державні стандарти загальноосвітніх знань з усіх предметів і не збільшується тижневе навантаження учнів.

Диференційоване навчання може будуватися як за науково-теоретичними профілями (гуманітарний, фізико-математичний, хімічний, біолого-агрономічний), так і за науково-технічним.

Диференційоване навчання може здійснюватися і в формі додаткових занять за вибором за рахунок часу, відведеного для цієї мети навчальним планом. Передбачає: а) забезпечення потреб і можливостей учнів при вивченні

конкретного предмета; б) реалізацію принципу відповідності рівня знань, умінь і навичок вимогам вищих закладів освіти; е) чітку градацію рівнів складності навчального матеріалу; г) діагностування рівня знань та готовності до опанування нової теми тощо.

Диференціація та інтеграція науки - взаємопов'язані процеси, якими супроводжується розвиток наукового пізнання. Диференціація науки полягає в появі кількох наук, що глибше й докладніше вивчають коло явищ, яке до цього було предметом дослідження однієї науки, а також у появі наук, предметом дослідження яких стають явища, суміжні з фундаментальними науками. Інтеграція наук полягає у взаємопроникненні методів дослідження з одних наук в інші, у виробленні спільного для низки наук підходу до вивчення, теоретичного опису й пояснення явищ,

Діалогічне навчання - розмова, бесіда між двома особами, яка має на меті пізнання сутності предмета чи явища в процесі обміну думками суб'єктів спілкування.

Досвід педагогічний — сукупність здобутих на практиці навичок і прийомів виховання та навчання; планово поставлений частковий або загальний експеримент з певного питання педагогічної практики.

Первинною ланкою нагромадження і поширення педагогічного досвіду є навчально-виховний заклад. Досвід кращих педагогів передається безпосередньо в бесідах, демонструється під час відкритих уроків або позакласних заходів. У загальному вигляді поширюється в доповідях на засіданнях предметних комісій, методичних об'єднань, педагогічних рад.

Евристична бесіда - форма навчання, за якої педагог не повідомляє учням готових знань, а вміло поставленими запитаннями, часом навідними, але такими, що не містять прямої відповіді, змушує їх на підставі наявних знань, запасу уявлень, спостережень, особистого життєвого досвіду дійти нових понять, висновків і правил. Евристичну бесіду розглядають як один з методів і (частково-пошуковий) проблемного навчання.

Експериментальний педагогічний майданчик — затверджений відповідним органом державного управління професійно-технічний навчальний заклад, на базі якого відпрацьовуються нові соціальне значущі педагогічні й наукові ідеї, технології та визначається їхня ефективність. Статус майданчика надається закладу після проходження відповідної експертизи в разі прийняття позитивного рішення. Наукове керівництво експериментальним педагогічним майданчиком здійснюється науково-дослідними інститутами, центрами, кафедрами педагогіки, психології та лабораторіями вищих закладів освіти.

Екстерн (від лат. *externus* - зовнішній, сторонній) - особа, яка складає державну підсумкову атестацію в навчальному закладі, не навчаючись у ньому. Екстерн, що успішно склав державну підсумкову атестацію, має такі самі права, як і особи, що закінчили курс цього навчального закладу.

Екстернат - система навчання, що полягає в самостійному опануванні курсу з наступним складанням державної підсумкової атестації при якомусь навчальному закладі.

Ефективність навчання - міра досягнення мети навчання; визначається на підставі зіставлення мети і здобутих результатів.

Завдання навчальні - різноманітні за змістом і обсягом види самостійної навчальної роботи, що виконуються учнями за завданням педагога.

Використовуються на всіх етапах навчання і передбачають початкове знайомлення з матеріалом, засвоєння нових знань, формування умінь і вичок, закріплення засвоєних знань, умінь і навичок, застосування знань на практиці, перевірку знань, умінь і навичок.

Загальні методи навчання ~ методи, що застосовуються під час печення різких навчальних предметів {на відміну від спеціальних методів, що користуються під час вивчення окремих дисциплін). Загальні методи навчання входять до змісту загальної дидактики. До них належать уміння: зати найістотніше в предметі чи явищі; володіючи методом аналізу і езу, вести учня від конкретного до загального; перетворювати знання на рядя розвитку; навчити застосовувати здобуті знання на практиці тощо. чьні І спеціальні методи тісно пов'язані і доповнюють один одного.

Загальні форми навчання - фронтальна, індивідуальна та групова аізаційні форми навчання. Фронтальні форма використовується на уроках, під час екскурсій, на семінарських і багатьох інших конкретних видах навчальних занять. Вона може реалізуватися у вигляді інформаційного, пояснювальна-ілюстративного і проблемного викладу. У процесі цих занять педагог працює, взаємодіє, спілкується одночасно з усім класом (навчальною групою), перед яким ставить одне або кілька спільних навчальних завдань. Учні працюють не просто поруч, вними учасниками спільної дії.

За індивідуальної форми організації навчання кожен учень отримує своє завдання, яке має виконати незалежно від інших.

Індивідуальна форма може застосовуватись на уроці, під час екскурсії, в роботі гуртків тощо. Педагог має змогу диференціювати завдання, враховуючи індивідуальні особливості учнів.

Задача в навчанні - сукупність вимог та умов, за яких її треба виконати. Характеризується: наявністю в учнів певної мети, прагнення дістати відповідь на те чи інше питання, досягти бажаного результату; врахуванням наявних умов і вимог, необхідних для розв'язання задач н навчанні, застосуванням відповідних меті і умовам способів чи прийомів розв'язання. Постановка задач є необхідною передумовою стимулювання мислення учнів.

Закріплення знань, навичок і вмінь - робота педагога з реалізації принципу міцності засвоєння учнями навчального матеріалу.

Закріплення знань, навичок і вмінь здійснюється за допомогою запам'ятовування і повторення. Методами і формами закріплення є бесіди за змістом вивченого матеріалу, лекції узагальнюючого характеру, оглядові доповіді та повідомлення учнів, різні самостійні роботи з підручником, навчальним посібником, лабораторні та практичні заняття, розв'язування задач, виконання письмових і графічних робіт, проведення екскурсій і спостережень, використання різноманітних ілюстрацій, наочних посібників.

Зв'язок теорії з практикою (з навколишнім життям) - принцип, що зобов'язує викладати основи наук як узагальнені та систематизовані результати суспільно-історичної практики людства. Щоб учні могли свідомо і дієво оволодівати узагальненими результатами суспільно-історичної практики людства, відображеної в науці, необхідно виклад теорії пов'язувати з особистою практикою учнів. Види її різноманітні: лабораторні заняття, робота на ділянках, конструювання приладів, моделей тощо. Важливими видами практики є продуктивна праця і суспільне корисна робота.

Ігрова модель - структура дидактичної гри, на основі якої учні взаємодіють між собою та з педагогом. Ігрова модель поєднує автора дидактичної гри та її учасників. Ігрова модель з одного боку, форма втілення авторського задуму, з другого - діяльність учасників.

Одним з найважливіших елементів ігрової моделі є конкретний зміст освіти, певна частина якого в кожному циклі дидактичної гри є метою навчання й об'єктом засвоєння учнями.

Ілюстративність у навчанні - вид наочності. На заняттях використовують твори живопису, художню літературу, музику, кінофільми і телепередачі, а також доступні для демонстрування механізми чи відповідні моделі, макети. Сприяє емоційному сприйманню навчального матеріалу, збагачує знаннями, сприяє їх закріпленню.

Індивідуальна форма навчальної діяльності - одна з форм організації навчальних занять, за якої здійснюється педагогічний вплив педагога на окремого учня, студента.

Індивідуальна форма навчальної діяльності застосовується переважно у вигляді консультацій, як тимчасова індивідуальна робота з учнем, що відстає, або з учнем, який тривалий час хворіє.

Інновація - нововведення, що пов'язане з науково-технічним прогресом, оновленням основних фондів, удосконаленням управління, організації виробництва та праці, економіки окремого підприємства в цілому.

Інновація педагогічна - процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому,

Інтегральний урок (від лат. *integralis* - цілісний, єдиний, неподільний) - заняття, що полягає в об'єднанні зусиль викладачів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про певний об'єкт вивчення, що здобувається засобами різних навчальних дисциплін.

Інтегральний урок класифікують за змістом і дидактичною метою. Розрізняють гуманітарні, природничо-математичні, змішані заняття. Кожне з них залежно від передбачуваної дидактичної мети можна віднести до однієї з груп: уроки здобуття нових знань, уроки систематизації та узагальнення знань, комбінований урок.

Комплексне методичне забезпечення професійного навчання -- планування, розробка й створення оптимальної системи (комплексу) навчально-методичної документації і засобів навчання, необхідних для забезпечення повного і якісного процесу навчання учнів і студентів професій у межах змісту й часу, що визначаються відповідно до навчальних планів і програм.

Креативність мислення - здатність висловлювати незвичайні ідеї, нетрадиційно мислити, швидко розв'язувати проблемні ситуації.

Мета навчання (— передача і засвоєння суспільно-історичного досвіду. З точки зору фізіології в основу навчання покладено вироблення умовних рефлексів, які встановлюють рівновагу між організмом і середовищем на основі сигнальних механізмів (першої або другої сигнальної системи). Психологи вважають учіння формою діяльності, у процесі якої індивід змінює свою поведінку, психологічні якості залежно від умов, так і від результатів власних дій.

Мета навчання за умов науково-технічного, прогресу має такі

спрямування: 1) оволодіння учнями наявною системою знань; 2) оволодіння досвідом здійснення вже відомих способів пізнавальної і практичної-діяльності; 3) оволодіння способами творчого пошуку нових пізнавальних і практичних проблем; 4) оволодіння світоглядом і досягнення певного рівня вихованості.

Мета педагогічної діяльності - свідоме бачення кінцевого результату діяльності, що планується як позитивний перетворювальний вплив на особистість.

Методичний кабінет навчального закладу - спеціальний кабінет, що створюється у закладах профтехосвіти різного типу для надання методичної допомоги викладачам, вихователям, майстрам виробничого навчання.

Безпосередню практичну роботу з систематизації матеріалів веде завідувач кабінету - одним з найдосвідченіших педагогів.

Методичний кабінет постійно знайомить працівників закладу освіти з досягненнями педагогічної науки й передового педагогічного досвіду.

В методичному кабінеті збирають і систематизують поурочні плани, методичні розробки складних тем навчальних програм, саморобні наочні посібники, зразки художньої і технічної творчості навчального закладу.

Мислення альтернативне — мислення, що допускає одну з двох або кількох можливостей розв'язався проблеми

Модульне навчання • інтеграція різних видів і форм навчання (оглядово-настановчі лекції, лабораторно-практичні заняття та самостійна навчальна робота учня), узгоджених у часі та упорядкованих в єдиний комплекс.

Підвалинами модульної організації навчання є: принципи і критерії поділу змісту навчального матеріалу на відносно самостійні частини - навчальні модулі; система самостійних робіт; принципи поетапного і автономного оцінювання успіхів учнів, зростання індивідуального кумулятивного індексу (сума набраних залікових одиниць).

Модульна система навчання потребує таких організаційних засад педагогічного процесу у професійній школі, які забезпечували б умови для перетворення учня і об'єкта на суб'єкт навчання на основі демократизації, індивідуалізації навчально-виховного процесу.

Мотивація навчальної діяльності - внутрішні імпульси, які спонукають людину до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння й успішне застосування знань, навичок і вмінь. Під мотивацією розуміють застосування різних способів і засобів формування в учнів позитивних мотивів і через них - позитивного ставлення до навчання.

Способи мотивації можуть бути різні: повідомлення практичної, теоретичної чи соціальної значущості виучуваного матеріалу, створення проблемних ситуацій, ситуації успіху, встановлення далеких і близьких перспектив навчання. Однак найбільше значення має інтерес до знань і процесу їх здобування. В учнів професійно-технічних навчальних закладів мотивація теоретичного навчання ґрунтується на інтересі до обраної професії.

Навчальний процес - система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на досягнення цілей навчання і виховання, на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів. Здійснюється згідно з навчальними планами, навчальними профанами, а також планами виховної роботи. Включає всі види обов'язкових навчальних занять і позакласної роботи учнів.

Навчальний процес у кожному навчальному закладі має специфічні особливості й організується відповідно до його типу і профілю, до форми навчання, а також до системи навчання, яка також встановлюється залежно від типу навчального закладу й форми навчання.

Навчальний процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності та безперервності, незалежності від втручання будь-яких політичних партій, інших громадських та релігійних організацій.

Нестандартні уроки - це „уроки-форуми“, „уроки-суди“, „уроки-диспути“, „уроки-діалоги“, „уроки-прес-конференції“, „уроки-концерти“ тощо.

Новаторство педагогічне - термін, що вживається на позначення діяльності педагогів і викладачів, спрямованої на поліпшення процесу навчання і виховання, його раціоналізацію. Ця діяльність може стосуватися змії у завданнях, методах і прийомах навчання, а також у формах організації процесу навчання й виховання. Новаторство педагогічне може здійснюватися як діяльність експериментальних, пілотних, авторських шкіл.

Особистісний підхід - ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії. Особистісний підхід - базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною й колективом.

Перевірка й оцінка успішності учнів - виявлення стану - засвоєння учнями знань, формування умінь і навичок. Така перевірка спонукає учнів до активності в навчанні, викладачам надає істотну допомогу в розв'язанні багатьох завдань навчання. Буває поточною і підсумковою наприкінці семестру чи навчального року, під час повторення або державної підсумкової атестації; проводиться в письмовій чи усній формі. Результати перевірки виражаються в балах, визначенні рівня підготовки та розвитку учнів, якості здобутих знань, сформованих навичок і умінь.

Передовий педагогічний досвід – ідеалізація реального педагогічного процесу: абстрагування від випадкових, неістотних елементів і конкретних умов педагогічної діяльності й виділення суттєвого в ньому – провідної педагогічної ідеї чи методичної системи, що зумовлює високу ефективність навчально-виховної діяльності.

Розвиваюче навчання - спрямованість принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей, інтелектуальних здібностей, мови та мислення, загальнонавчальних і політехнічних умінь учнів на матеріалі змісту навчання. Термін введений І. Гербартом. Методика розвиваючого навчання передбачає інтенсивну розумову роботу учнів шляхом організації проблемного навчання, запровадження системи пізнавальних завдань, озброєння прийомами пізнавальної діяльності.

Такт педагогічний – почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу. Виявляється в умінні викладача поводитися належним чином, просто й переконливо розмовляти з вихованцями. Поважати їхню єдність, ставити розумні й педагогічно обгрунтовані вимоги. Основою педагогічного такту є глибоке знання психології, індивідуальний підхід у навчанні й вихованні.

Узагальнюючий урок – один з типів навчальних занять. Проводять після завершення вивчення окремих питань з теми, на якому узагальнюють знання учнів з певного розподілу предмета, демонструють використання навчального матеріалу, дають різні тлумачення поняття і відображають навчальний матеріал в узагальнюючих таблицях, діаграмах тощо.